

Димитар ДИМЕСКИ

СОЛУНСКИОТ КОНГРЕС НА МАКЕДОНСКАТА РЕВОЛУЦИОНЕРНА ОРГАНИЗАЦИЈА (1896 ГОДИНА)

Непосреден повод за свикувањето на Првиот конгрес на МРО било отвореното мешање на Врховниот македонски комитет (ВМК, Софија) во внатрешните работи на МРО, со изразитата тенденција ЦК на МРО да се претвори во послушно орудие за реализација на целите на ВМК. За тоа, впрочем сведочат арогантните ултимативни барања на ВМК кон МРО, што проличуваат во писмото на ВМК до ЦК на МРО од 20 март 1896 година:

„1. Само со решение на ВМК ќе бидат преземени какви и да се дејствија во Македонија; тој ќе се смета за единствено компетентен за определување датумот за подигање востание;

2. Неговите решенија ќе бидат ставени во исполнување преку ЦРМК; (Централен Револуционерен Македонски Комитет, н. б.) ако пак последниот најдува за неудобно и невозможно за исполнување на тие решенија, тој го известува за тоа, заедно со мотивите, ВМК; ако тој и по повторно изучување и разгледување на земеното решение и претставените мотиви настојува на своето прво решение, ЦРМК се задолжува безусловно да ги исполни;

3. ЦРМК без знаењето и согласноста на ВМК не ќе може да влегува во спогодба ниту со приватни и официјални лица и установи, ниту со кои и да се влади; тој не ќе може од нив да добива каква и да е помош во пари, оружје или во совети⁽¹⁾.

Меѓутоа, причините за свикување на Конгресот биле подлабоки. Познато е дека во првата фаза од развојот на МРО (1893—1896 г.) била воспоставена нејзината базична мрежа во Македонија. Во оваа фаза движењето, поради почетните слабости, а пред сè, поради тесните рамки на првите уставно-правни акти на МРО, имало ограничен карактер. Во неговите редови,

¹⁾ Константин Пандев, Национално-освободителното движение в Македонија и Одринско 1878—1903, Софија, 1979, 117

главно, биле регрутирани еснафските и ситнобуржоаските елементи, како и просветната интелигенција. Тогаш МРО имала карактер на градска организација.

Во оваа фаза МРО се соочила со бројни проблеми, кои го кочеле нејзиниот побрз развој. Навистина, двете советувања, Ресенското (1894) и Солунското (1895) овозможиле извесен полет, но не ја отстраниле главната пречка за пошироко масовизирање на македонското ослободително движење.

Од друга страна, МРО се нашла исправена пред бројни непријатели. Прогресивните елементи што се нашле во редовите на МРО јасно ја просреле перспективата на македонското ослободително движење преку надминување на тесните рамки на првите уставно-правни акти на МРО и создавање поширока идеолошка платформа, со што би се обезбедиле внатрешни сојузници на македонското ослободително дело, би се елиминирале шпекулациите на странските пропаганди со македонското револуционерно движење и би се пресекле, односно ослабнале нивните вештачки корени во Македонија.

Тоа го забрзало одржувањето на Солунскиот конгрес.

Солунскиот конгрес на МРО бил одржан за време на велигденската ваканција, во интервалот помеѓу 5—12 април 1896 година²⁾. Работата на Конгресот се одвивала во станот на Андон Димитров, наспроти егзархиската гимназија³⁾.

²⁾ Андон Димитров, *Спомени*, — Борбите в Македонија и Одринско (1878—1912), *Спомени*, редактор Константин Пандев, Софија, 1981, 105.

Борис Сарафов Конгресот („конгресчето“) го лоцира во пролетта 1896 година. (Спомени на Дамян Груев, **Борис Сарафов** и Иван Герванов, съобщава Л. Милетиќ, Софија, 1927, 42—44.

Ср. Гоце Делчев. Писма и други материјали, /предговор — Дино Кьосев/, БАН, Софија, 1967, 25.

К. Пандев, Национално ослободителното движење в Македонија и Одринско 1878—1903... 125—127;

Прилози за Илинден, МАНУ, Битола—Крушево, 1983 (Ристо Попларов, дискусија), V, 354.

Интересно е да се спомене дека Христо Татарчев за време на великите пости, непосредно пред Конгресот, се оженил, поточно бил венчан дома со свршеницата Софија Логотети од страна на свештеникот Мацаров. (Материјали за историјата на македонското ослободително движење, кн. IX..., II. Първият ЦК на ВМРО, Спомени на д-р Христо Татарчев, Софија, 1928, 107).

Велигден бил на 24. III/5април н. стил 1896 година.

Види: Христос воскрес! — Цариградски гласник, II/, Цариград, четвртак 21 март 1896, 1; Новини, IV/10, Цариград, петък, 22 март 1896, 1.

Две недели подоцна, на 19 април пламнала Доневата афера, која за извесно време ја имобилизирала дејноста на неколкумина учесници на Солунскиот конгрес, вклучувајќи го тука и Гоце Делчев. (Види: Д. Димески. Доневата афера, 1896, — ГИНИ, XXIII/2—3, Скопје, 1979, 99—106).

Поранешното гледиште во историографијата сврзано со датирањето на Солунскиот конгрес во летото 1896 година, кое, главно, е базирано на спомените на Ѓорче Петров (Спомени на Ѓорчо Петров, МНИ, Софија, 1927, 50) — губи реална основа.

³⁾ Андон Димитров, *Спомени*... 105.

На Конгресот, покрај членовите на ЦК, присуствувале и раководителите на позначајните организациони центри. Во работата на Конгресот учествувале 15—16 лица⁴⁾, од кои се познати имињата на 13-мина и тоа: Христо Татарчев, Даме Груев, Андон Димитров, Иван Хаџи Николов, Ѓорче Петров, Гоце Делчев (делегат од Штип), Христо Матов (Скопје), Пере Тошев (Битола), Петар Поп Арсов (Прилеп), Кирил Прличев (Воден⁵⁾), Васил Калејчев (Сер), Велко Думев (Велес⁶⁾), и Христо Поп Коцев (Одрин⁷⁾). Реална е можноста како 14-ти учесник на Конгресот да присуствувал и членот на ЦК на МРО, Христо Батанџиев, кој демисионирал од споменатата должност дури во август 1899 година⁸⁾.

Конгресот санкционирал крупни, суштествени промени на идеолошко-политичката платформа на МРО, која овојпат добила интернационален белег. Тоа претставува не само своевиден пресвртен чин за натамошниот развој на македонското националноослободително движење, туку, едновременно, ја вбројува МРО во редот на најпрогресивните предводници на тогашните ослободителни движења во светот.

Во духот на извршените промени, МРО добила ново официјално име: ТМОРО⁹⁾.

Промените на организационен план извршени на овој Конгрес биле релативно мали¹⁰⁾. Била извршена нова организациона поделба. Наместо дотогашната поделба на организационата територија на три окрузи, територијата на ТМОРО ја сочинувале 7 револуционери окрузи и тоа: I. Солунски, II. Битолски, III. Скопски, IV. Штипски, V. Струмички, VI. Серски и VII. Одрински¹¹⁾. Покрај тоа, организационите комитети во Цариград и Прилеп стекнале право директно да комуницираат со ЦК на ТМОРО во Солун¹²⁾.

4) Спомени на Ѓорчо Петровъ... 49.

5) А. Димитров. Спомени., 105; Спомени на Ѓорчо Петровъ., 49. Сф. К. Пандев, *op. cit.*, 127.

6) Андон Димитров, Спомени., 105.

7) К. Пандев, *op. cit.*, 127.

8) Сф. Димитар Димески, Македонското националноослободително движење во Битолскиот вилает (1893—1903), II издание, Скопје, 1982, 213—214.

9) Историја на македонскиот народ, ИНИ, Скопје, 1969, II, 181.

Сф. Христо Андонов Полјански, Македонското национално-ослободително движење до Илинденското востание, — зборник: Југословенски народи пред Први светски рат. САНУ. Одељење друштвених наука, Београд, 1967, књ. 61, 17.

10) Сф. Иван Катарџиев, Некои прашања за уставите и правилниците на ВМРО до Илинденското востание, Г ИНИ, V/1, 1961, 149—164.

11) Христо Силяновъ, Ослободителните борби на Македонија, Софија, 1933, I, 46.

Сф. Спомени на Ѓорчо Петровъ... 50.

12) Хр. Силяновъ, *op. cit.*, 46; Спомени на Ѓорчо Петровъ., 50.

На Конгресот било покренато прашањето за прием на жените во Организацијата¹³). Покрај тоа, Пере Тошев го информирал Конгресот за своите преговори со проегзархиските елементи во Солун групирани околу Коне Самарџиев, истакнувајќи ја илузорноста за помирување со егзархистите. Поради тоа, Конгресот донел решение да се прекинат преговорите со егзархистите, оставајќи ја сепак подотворена организационата врата за нивно евентуално вклучување во организационите редови, согласно статутарните норми¹⁴).

Солунскиот конгрес (1896 г.), силно акцентирајќи ги принципите на автономијата и револуцијата, цврсто застајнал на браникот на револуционерната борба и одбрана на самостојноста на македонското ослободително дело.

Бугарската отворена експанзионистичка политика ја наложила потребата од создавање посебна институција, Задгранично претставништво со седиште во Софија, каде, главно, се креирале подземните планови за ликвидирање самостојноста на македонското националноослободително дело¹⁵).

Познато е дека ЦК на МРО уште во 1895 година се обидел да застане на патот на надворешното мешање, првенствено на Софискиот Македонски комитет во македонските внатрешни работи. ЦК на МРО веднаш по појавата на Македонскиот комитет во Софија се изјаснил против секаков паралелизам во македонското ослободително дело. Свесен за опасноста по самостојноста на македонското ослободително движење ЦК преку Иван Хаџи Николов и Даме Груев се обидел да ја сопре дејноста на Македонскиот комитет во Софија или барем да ја сведе неговата улога на спомагателна морално-материјална институција сврзана за македонското ослободително дело. Меѓутоа, Мелничката провокација ги вратила таквите надежи на нулта точка.

Оттаму Солунското советување на МРО (летото 1895 г.) го ажурирало решението на ЦК посериозно да се спротивстави на надворешното мешање што доаѓало од бугарската метропола. Затоа, на 28 декември ст. стил 1895 година, според Никола Зографов, во Софија пристигнал Делчев како претставник на ЦК на МРО. Притоа, бил снабден од ЦК со следното полномошно: „ЦК го испраќа Ахил во Бугарија со задача да попречи секаков надворешно мешање во работите на Револуционерната организација во Македонија. Сите кои мислат и сакаат да се посветат да служат за извојување Автономна слобода, нека повелат, вратите им се отворени“¹⁶).

¹³) „Се отвори прашањето за примање на жени за членки во Организацијата, зашто веќе имавме жени членки. Јас бев против, но не ги споменувам какво решение се донесе“. (Спомени на Ѓорчо Петровъ... 51).

¹⁴) Спомени на Ѓорчо Петровъ... 51.

¹⁵) Хр. Сиљановъ, *op. cit.*, 46.

¹⁶) Никола Зографовъ, *Стрежа на живота*, София, 1927, 58.

Тоа всушност значело отворен предизвик од страна на МРО на раскрилените надворешни посегања во внатрешните работи на МРО, што било мошне значајно за иднината на македонскиот народ. Меѓутоа, сеуште било рано за отворен раскин поради крвкоста на МРО. Оттаму била потребна примена на дипломатска тактика. Така, започнала кореспонденција помеѓу ЦК на МРО и ВМК (Софија).

Првото познато писмо од ВМК до ЦК на МРО е датирано на 28 декември (веројатно ст. стил) 1895 година¹⁷). За жал, оригиналната кореспонденција не е достапна поради затвореноста на бугарските архиви. Покрај кореспонденцијата, не биле запоставени и личните контакти. Така, во февруари 1896 година Гоце Делчев, во својство на пратеник на ЦК на МРО се состанал со претседателот на ВМК, генералот Данаил Николаев, со кого остро се разделил¹⁸). Се разишол и со Јосиф Ковачев, потпретседател на Врховниот македонски комитет¹⁹).

На 7 март 1896 година, според Константин Пандев, во Софија се нашол и Даме Груев, при што присуствувал на седницата на ВМК²⁰). „Даме само иронично слушал и сè потсмевал, та затоа генералот, па и Јосиф Ковачев, не можеа да го трпат Дамета“²¹). Меѓутоа, и овие краткотрајни контакти јасно ја покажале длабоката бездна што ги раздвојувала МРО и ВМК. Тоа, се чини, имало пресудно влијание Солунскиот конгрес на МРО (1896 г.) да донесе одлука за формирање Задгранично претставништво со седиште во Софија. За оваа определба на Солунскиот конгрес секако влијаела и бројноста на македонската емиграција во Бугарија, можноста да се придобие за македонската кауза, да се отргнат заблудените од големобугарската преградка, како и крупните надежи за материјална поткрепа и набавка на оружје.

Конгресот ги задолжил Г. Петров и Г. Делчев, кои всушност биле главните носители на новата прогресивна линија во македонското националноослободително движење и први иницијатори на споменатите промени, да изработат нацрт на нов устав и правилник согласно промените на организациониот курс извршени на Солунскиот конгрес од 1896 година²²).

Уставот на ТМОРО, низ кој провејува духот на Солунскиот конгрес од 1896 година, содржи 19 члена распоредени во 4 глави. Првиот член на Уставот ја потенцира новата идеологија:

¹⁷) Константин Пандев, Национално-ослободителното движење в Македонија и Одринско (1878—1903), Софија, 1979, 113.

¹⁸) Горче Петров, Спомени-кореспонденција, редактор Љ. Лапе, Култура, Скопје 1984, 74; Крум Христов, Гоце Делчев, Софија, 1955, 124—126; Христо Андонов Полјански, Гоце Делчев, I—IV, Култура, Скопје, 1972, I, 137; К. Пандев, *op. cit.*, 116.

¹⁹) К. Пандев, *op. cit.*, 116.

²⁰) *Ibidem*, 116—1167.

²¹) Г. Петров, Спомени—кореспонденција..., 78.

²²) Cf. Спомени на Ѓорчо Петровъ., 50—51.

ко-политичка ориентација на МРО: „ТМОРО има за цел да ги сплоти во едно цело сите недоволни елементи во Македонија и Одринско без разлика на народност, за извојување преку револуција полна политичка автономија на тие области“²³⁾.

Според вториот член, кој, меѓу другото, претставува отворен предизвик на странските пропаганди и гарант за чување на самостојниот карактер на македонското ослободително дело, „... Организацијата се бори за премавнување на шовинистичките пропаганди и национални кавги, кои го цепат и ослабуваат македонското и одринското население во неговата борба против општиот непријател; дејствува за внесување на револуционерен дух и сознание меѓу населението и ги употребува сите средства и напори за поскорешно и своєвременно вооружување на населението со сè неопходно за едно општо и масекаде присутно востание“²⁴⁾.

ТМОРО била составена од месни револуционерни организации (дружини) (чл. 3)²⁵⁾. Месните организации се делеле на групи на чие чело се наоѓале началници (десетници)²⁶⁾. Всушност, групите и натаму останале основни клетки на МРО²⁷⁾. Во организационен поглед била задржана старата централистичка поставеност на МРО од претходниот устав²⁸⁾. Старата хиерархиска скала на управни револуционерни тела (селски, околиски, окружни комитети и ЦК) и натаму останала во сила²⁹⁾. Биле задржани и тајната пошта и полиција (чл. 14 и 15)³⁰⁾. Новина претставува тоа што „секој околиски револуционерен реон има своја чета чија задача се определува со специјален правилник“ (чл. 11)³¹⁾. Во врска со зачленувањето во МРО, „член на ТМОРО може да биде секој Македонец и Одринец, кој не е компрометиран со ништо нечесно и бескарактерно пред општеството и кој ветува и се задолжува да биде корисен на револуционерното ослободително дело“ (чл. 4)³²⁾.

Широката платформа на новиот устав на ТМОРО со основна цел да ги сплоти сите патриоти во едно „цело“ без оглед за нивната народност, конфесионална припадност, политичка

²³⁾ Устав на Тајната Македоно-Одринска Револуционна организација, ИНИ, Скопје, к. инв. бр. 10928/59, 1; Устав на ТМОРО, 1896, — Документи за борбата на македонскиот народ за самостојност и за национална држава. Универзитет „Кирил и Методиј“, Скопје, 1981, I. 331—333.

²⁴⁾ Устав на ТМОРО., 1—2.

²⁵⁾ Ibidem., 2.

²⁶⁾ Ibidem., 3.

²⁷⁾ Cf. Д. Димески, op. cit., 204, ф. 19.

²⁸⁾ Cf. Иван Катарчиев, Некои прашања за уставите и правилниците на ВМРО до Илинденското востание, ГИНИ, V/1 (1961), 157—159.

²⁹⁾ Устав на ТМОРО., 3—6.

³⁰⁾ Ibidem., 6.

³¹⁾ Ibidem., 5.

³²⁾ Устав на ТМОРО., 3.

боја и убедување, за реализирање на поставените цели на МРО, се разбира, доколку нивните дела и акции не се коселе со основните принципи на МРО, широко го отворила процесот на демократизација и масовизирање на револуционерното движење. Така, во редовите или меѓу симпатизерите на МРО се вброиле покрај Македонци, без оглед на нивната конфесионална припадност, и припадници на другите народности и етнички групи, кои живееле во Македонија. Меѓу нив имало и Власи, Албанци, Грци, па и Турци. Се разбира имало и Бугари, кои ги напуштиле удобностите во Кнежевството Бугарија, посветувајќи се на македонската кауза. Поинаку речено, МРО обезбедила внатрешни сојузници, толку многу потребни при беспопштедната борба со вековниот поробувач и настрвнените странски пропаганди. Со тоа, почнала втората, квалитетно повисока фаза во развојот на организираното македонско националноослободително движење. Во оваа фаза МРО, постепено од градска добила карактер на селска организација. Таквата промена настанала со омасовување на движењето, а селаните, всушност, ја сочинувале грамадната маса на населението.

Тоа било постигнато благодарение, првенствено, на Солунскиот конгрес од април 1896 година и новодонесените уставно-правни акти на МРО, кои ги елиминирале основните бариери што стоеле на патот на масовизирање на македонското националноослободително движење.

Солунскиот конгрес од 1896 година претставува своевидна прогресивна пресвртница во развојот на движењето. Неговите главни постаменти ќе бидат збогатени, односно квалитетно надраснати на Рилскиот конгрес на МРО во октомври 1905 година³³).

³³) Cf. Манол Пандевски, ВМРО и неоврховизмот (1904—1908), Култура, Скопје, 1983, 107—121.

Dimitar DIMESKI

THE SALONICA CONGRESS OF MACEDONIAN REVOLUTIONARY ORGANISATION (1896)

S u m m a r y

The Salonica Congress held in April of 1896 was the first congress of the MRO. It sanctioned large, essential changes of the ideological and political platform of MRO, which this time has got an international indication. It represents not only a crucial act for further development of the Macedonian National Liberation Movement, but, at the same time, counting the MRO in the line of the most progressive leaders of the world movements of that time.

The Salonica Congress of 1896, stressing the principles of autonomy and revolution, stood on the rampart of the revolutionary struggle and defence of the individuality of the Macedonian liberation act.

The Salonica Congress of MRO (1896) represents a progressive turn of the events in the development of the movement. Its main pedestals will be enriched, that is, improved on the Rila Congress of the MRO held in October of 1905.